

Seseli rigidum WALDST. et KIT. — nový druh československé květeny

Seseli rigidum WALDST. et KIT. —
eine für die tschechoslowakische Flora neue Art

Bohumil S l a v í k

Botanický ústav ČSAV, Průhonice u Prahy

Došlo dne 1. listopadu 1967

Abstrakt — I. J. 1966 wurde die Art *Seseli rigidum* WALDST. et KIT. im mittleren Waagtal in der Slowakei gefunden. Die Systematik, Verbreitung und Ökologie dieses nordbalkanisch-dazischen Florenelementes werden behandelt. Es wird die Frage gelöst, ob es sich am neuen Fundort um ein Relikt oder um sekundäres Vorkommen handelt. Höchstwahrscheinlich geht es hier um einen Überrest aus der reichen Pflanzensammlung des vom Botaniker Anton ROCHEL in den Jahren 1800—1820 unterhaltenen privaten botanischen Gartens. Die Art dürfte also in der tschechoslowakischen Flora ein neuer Apohemerophyt sein.

Rod *Seseli* L. zahrnuje podle DRUDEHO (1898 : 202) 55 druhů, podle ŠÍŠKINA (1950 : 483) dokonce kolem 80 druhů, rostoucích výhradně v Evropě a přilehlé části Asie. Z tohoto druhového bohatství taxonomicky dosti obtížného rodu bylo z území Československa dosud známo 5 druhů (*S. hippomarathrum* JACQ., *S. osseum* CRANTZ, *S. austriacum* [BECK] WOHLF., *S. varium* TREVIR. a *S. annuum* L.).

V roce 1966 byl nalezen ve středním Pováží další druh — *Seseli rigidum* WALDST. et KIT. Tento druh, náležející od sekce *Hippomarathroides* DC. (Coll. Mém. 5 : 47, 1828), odlišuje se od ostatních druhů rodu *Seseli* L. kombinací následujících diakritických znaků: 1. listy tuhé, 2—3 (—4) × peřenodílné s úkrojky čárkovitými až čárkovitě-kopinatými, ostře špičatými, 2. okolíky s 10—25 (—30) paprsky téměř stejnými, dosti tlustými, až 4,5 cm dlouhými, 3. paprsky okolíku kolem dokola krátce chloupkaté, 4. obal chybí, zřídka s 2—3 listeny, 5. listeny obalíčku při bázi srostlé až do $\frac{1}{4}$ délky, 6. kališní zuby nezřetelné, 7. petaly kratičce chloupkaté, 8. plody 4—5 mm dlouhé.

Vzhledem k tomu, že se jedná o druh nalezený na území Československa poprvé, nutno před rozbořem nálezu uvést podrobněji jeho charakteristiku systematicko-chorologickou a zmínit se i o jeho charakteristice ekologicko-cenologické.

Seseli rigidum WALDSTEIN et KITABEL Pl. rar. Hung. 2 : 156, tab. 146, 1805 (incl. *S. serbicum* DEGEN [et *S. purpurascens* JANKA; excl. *S. rigidum* subsp. *peucedanifolium* (BESSER) NYMAN).

Synonyma: *Seseli leucospermum* sensu SCHUR Enum. pl. Transs. 256, 1866, non WALDST. et KIT. 1802; *Hippomarathrum rigidum* FUSS Fl. Transs. exc. 262, 1866.

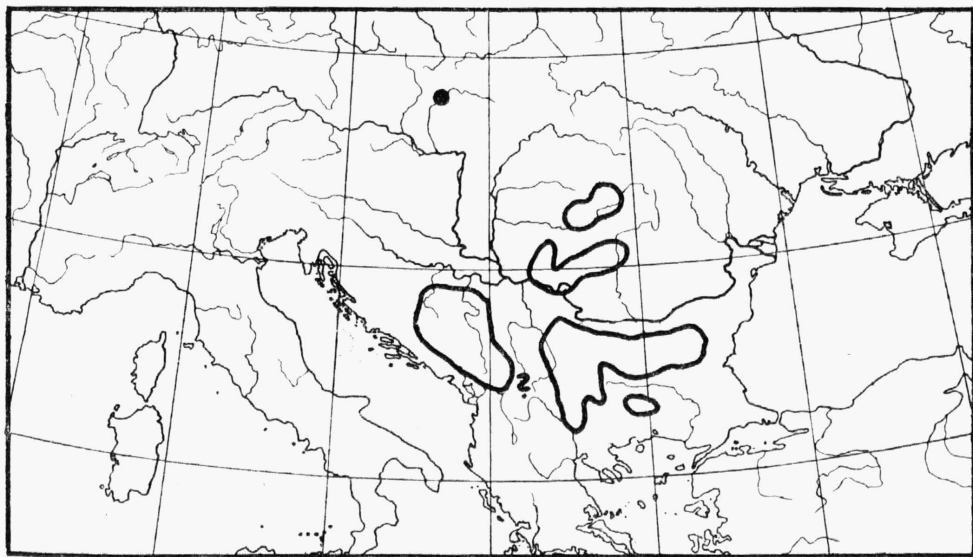
Icones: WALDST. et KIT. l. c.; PAX Pflanzenverbr. Karp. 2 : 251, fig. 27 A, 1908; PRODAN Fl. Rom. 2 : 166, fig. 3, 1923; JÁVORKA et CSAPODY Magy. Fl. 369, fig. 2558, 1934; Fl. RPR, 6 : 497, fig. 89/2, 1958.

Popis: Rostlina vytrvalá, šedá až šedozeleá. Kùlový kořen $\pm$ nevùtvùný, dñevnatùjící, kořenová hlava bez ÷upřín. Lodyha přímá, tuhá, až přes 50 cm vysoká, svùtle šedá, někdy nachovù nabùhlá, chocholiènátù vùtvùená, rýhovaná, zvláštù v horní ÷ásti krátce chloupkatá. Listy 2–3 (–4) $\times$ peřenodílnù, tuhé, lysù, až 30 cm dlouhé a 25 cm široké, úkrojky celokrajné, ÷árkovitù až ÷árkovitù kopinatù, 1–5 mm široké, dlouze zašpiçatùlé, vyniklou soubùžnou nervaturou rýhovanù, na bázi rozšířenù v rýhovanou pochvu s bëlavým blanitým lemem, poloobjímavù až objímavù pñisùdající k lodyze. Pñi bázi lodyhy vytrvávají suchù loňskù listy, menší než listy v dolní polovinù lodyhy nad nimi; nad polovinou lodyhy se listy opùt rychle zmenšují. Okolíky s 10–25 (–30) paprsky skoro stejnými, až 4,5 cm dlouhými, rýhovanými, kolem dokola krátce chloupkatými. Obaly chybùjí, zřídka 2–3 listeny vyvinuty. Okolícky s ÷etnými nahlouçenými pñisedlými kvùty. Obalícky pñi bázi až do 1/4 dëlky srostlé, listeny obalícku ÷etné (vùtšinou 16–18), ÷árkovitù kopinatù, krátce chloupkatù, 3–7 mm dlouhé. Kalíšní listky s nezřetelnými zuby, na okraji brvitù chlupaté. Korunní listky bílé až nachovù, krátce chloupkatù, dovnitř zahnutù. Pñasníky široce oválnù, dvù vyniklù ÷nùlky s nepatrnù rozšířenými bliznami. Plody podlouhle vejçitù, 4–5 mm dlouhé, šedù a hustù pýřitù, zřetelnù žebnatù. V nažkách 1 (2) sekrecní kanálky valekulární a 2 (4) na ventrální stranù.

Kvùte VII. – IX.

Rozšíření a ekologie druhu *Seseli rigidum*

Seseli rigidum náleží mezi charakteristické druhy severobalkánsko-dáckù. Vùchodoillyrská arela zaujímá horskù oblast vùchodní poloviny Bosny a Hercegoviny, v ÷ernù Hořù oblast zhruba po řeku Zeta (smùrem k mořskému pobřezí chybí) a nejsevernùjší ÷ást Albánie. Jihovùchodní hranice je zatím nejasná, neboť chybí údaje z oblasti Kosovo-Metohija a ze severozápadní Makedonie. Moesiçká arela zahrnuje pohoří znaènù ÷ásti Bulharska a hory a planiny jihovùchodního Srbska (např. Vidliç Pl., Stol, Rakoš). V Bulharsku zaujímá pohoří Stara planina tùmùr v celù dëlce i s pñilehlými pñedhořími, na vùchod až za Sliven, mnohá místa v západním Bulharsku (např. Golo bardo, Konjavská pl., okolí Kjustendilu, Osogovská pl. apod.), na jihu pohoří Str. Rodopi, Pirin, Belasica na jugoslávsko-řecko-bulharských

Mapa 1. — Areál *Seseli rigidum* WALDST. et KIT. (Orig.)

Karte 1. — Verbreitung von *Seseli rigidum* WALDST. et KIT. (Orig.)

hranicích a Ali Botuš na řecko-bulharských hranicích. Zda moesická arela navazuje ze severozápadního Bulharska souvisle na banátsko-karpatskou arelu, nebylo zatím možno zjistit. Banátsko-karpatská arela začíná u Železných vrat a rozprostírá se jednak po jižních a jihovýchodních svazích karpatského oblouku k Mt. Cozia východně od řeky Oltul, jednak k severu v Banátském pohorí (Munții Banatului) na západ až k nížině Banátské. V celkovém areálu nejsevernější transsylvánská arela zaujímá Sedmihradské Krušnohoří s přilehlou jižní částí Bihorských hor.

V literatuře se často opakuje při uvádění celkového areálu druhu *Seseli rigidum* údaj o výskytu na západní Ukrajině (Podolí) a v rumunské oblasti Dobrogea (včetně bulharské části zv. Dobružansko plato). Také GAJEWSKI (1937 : 56) na své mapce rozšíření druhu *Seseli rigidum* zakresluje výskyt i do těchto oblastí. Ve skutečnosti se tam jedná o blízkce příbuzný stepní druh *Seseli peucedanifolium* (SPRENG.) BESS. Enum. pl. Volhyn. 44, 1822 (Syn.: *Bubon peucedanifolius* SPRENG. 1819; *B. rigidus* γ. *peucedanifolius* SPRENG. 1820; *Seseli rigidum* β. *peucedanifolium* BESS. 1832; *S. rigidum* subsp. *peucedanifolium* (BESS.) NYMAN 1879). Taxonomickou hodnotu druhu mu přisuzují oprávněně všechny novější Flóry, zahrnující příslušné oblasti výskytu (Fl. SSSR 16 : 502, 1950; Fl. URSS 7 : 555, 1955; Fl. RPR 6 : 508, 1958). Liší se od druhu *Seseli rigidum* WALDST. et KIT. především jen 5–7 (–12) paprsky okolíku značně nestejnými, 1–3 cm dlouhými, menším počtem listenů obalíčku (9–12) a plody menšími, 2,5–3,5 mm dlouhými. Ve Fl. SSSR a ve Fl. URSS je *Seseli peucedanifolium* (SPRENG.) BESS. mylně považováno za endemita pouze sovětského Podolí.

Seseli rigidum je obligátní kalcifyt vápencových a dolomitových skal, zvláště v montánním a subalpinském stupni. V původním areálu spadá výskyt tohoto druhu do oblastí bučin a horských smíšených lesů. Makroklimaticky lze charakterizovat výskyt na Balkáně a v Rumunsku teplotně červencovými isothermami v rozpětí +18 až +25° C, lednovými –4,5 až +5° C, srážkově 500–1500 (–2000 v Černé Hoře) mm průměrně za rok. Většina areálu náleží do klimatické oblasti (ve smyslu KÖPPENA) s boreálním podnebím, tzn. se studenou a vlhkou zimou a se stejnoměrným rozdělením srážek během roku.

Jako příklad druhové skladby společenstev se *Seseli rigidum* možno uvést některé druhy, rostoucí na vápencových skalách v okolí Băile-Herculane a v Turdajské roklí v Rumunsku (cf. PAX 1908 : 250, 258). Na první lokalitě rostou např. *Allium flavum* L., *Arabis procurrens* WALDST. et KIT., *Biscutella laevigata* L., *Ceterach officinarum* DC., *Festuca valesiaca* SCHLEICHER, *Inula ensifolia* L., *Kernera saxatilis* (L.) RCHB., *Laserpitium latifolium* L., *Saxifraga aizoon* JACQ., *Seseli gracile* WALDST. et KIT. a *Seseli rigidum* WALDST. et KIT.; na druhé lokalitě *Carex brevicollis* DC., *Cimicifuga europaea* ŠIPČ., *Dracocephalum austriacum* L., *Ferula sadleriana* LEDEB., *Ferulago silvatica* (BESS.) RCHB., *Polygonatum latifolium* (JACQ.) DESF., *Scutellaria altissima* L., *Senecio rupester* WALDST. et KIT., *Seseli gracile* WALDST. et KIT., *Seseli rigidum* WALDST. et KIT., *Thalictrum foetidum* L. a *Waldsteinia geoides* WILLD. Většina těchto druhů roste i na Slovensku.

Rozbor nálezů *Seseli rigidum* na Slovensku

Druh *Seseli rigidum* jsem nalezl 18. 8. 1966 ve středním Pováží v okrese Považská Bystrica na katastru obce Lednické Rovne. Roste tam na vápencových skalách pod kostelíkem sv. Anny nad silnicí jižně od kóty Líščia hora ve výši 280–285 m n. m. Pod silnicí protéká potok Lednica. Orograficky leží lokalita na rozhraní Povážské (Ilavské) mezihorní kotliny a Bielych Karpat (nizkého pásma trenčanských bradel z druhohorních dolomitických vápenců) (HROMÁDKA 1956 : 274), z hlediska fytogeografického členění spadá do oblasti západokarpatské květeny (Carpaticum occidentale), okresu Strážovská hornatina, podokresu Povážské vápencové útesy, skupiny Vršatce (DOSTÁL 1960 : 200). Makroklimatické hodnoty pro tuto lokalitu jsou následující:

průměrná teplota v červenci $+18^{\circ}\text{C}$, v lednu -3°C , roční $+8^{\circ}\text{C}$, průměrné roční srážky 800 mm, což vše zapadá do rámce makroklimatické charakteristiky původního severobalkánsko-dáckého areálu.

Vápencové skály na lokalitě tvoří četné římsy a štěrby, porostlé skalní vegetací, celkem běžnou v tomto území. Některé partie jsou jen obtížně přístupné. Skalní vegetace včetně *Seseli rigidum* činí dojem původního porostu. *Seseli rigidum* roste roztroušeně na skalních výstupech ve více bohatě kvetoucích exemplářích společně s následujícími druhy: *Agrimonia eupatoria* L., *Anthericum ramosum* L., *Anthyllis vulneraria* L., *Asperula cynanchica* L., *Asplenium ruta-muraria* L., *Calamintha acinos* (L.) CLAIRV., *Centaurea scabiosa* L., *Cynanchum vincetoxicum* (L.) PERS., *Dianthus carthusianorum* L., *Eryngium campestre* L., *Euphorbia cyparissias* L., *Geranium sanguineum* L., *Inula conyza* DC., *Jovibarba hirta* (JUSL.) OPIZ subsp. *glabrescens* (SABR.) HOLUB, *Ligustrum vulgare* L., *Poterium sanguisorba* L., *Scabiosa ochroleuca* L., *Sedum album* L., *Sedum sexangulare* L., *Stachys recta* L. aj.

Nyní se dostáváme k řešení hlavního problému: vysvětlit izolovaný výskyt význačného severobalkánsko-dáckého druhu *Seseli rigidum* ve středním Pováží. Jedná se o relikť (v tom případě prvořadého významu) nebo o sekundární výskyt?

Již v r. 1831 publikoval HERBICH (p. 16) druh *Seseli rigidum* z okolí Szezawnice v Pieninách. JANKA (1881 : 303) tam však marně tento druh hledal a vyslovil proto domněnku, že HERBICH se zmýlil a že považoval za *Seseli rigidum* sterilní růžici druhu *Chrysanthemum zawadskii* HERB., které ještě v témže roce sám popsal. HERBICH se později již nikdy nezmínil o druhu *Seseli rigidum* ve spojitosti s Pieninami, takže i jiní pozdější autoři (např. KNAPP 1872 : 253, FILARSZKY 1898 : 32) označovali Herbiehův údaj z r. 1831 jako pochybný.

Obr. 1. — *Seseli rigidum* WALDST. et KIT. (podle herbářové položky ze Slovenska) — Del. J. SOJÁK

Abb. 1. — *Seseli rigidum* WALDST. et KIT. (nach dem Herbarbelege aus der Slowakei) — Del. J. SOJÁK

Postrádáme paleobotanické nálezy, které by mohly podpořit reliktní charakter druhu *Seseli rigidum* na Slovensku. KOCZWARA (1960 : 80) sice uvádí z Krościenka nad Dunajcem druh rodu *Seseli* z pliocénu, ale blíže jej neurčuje.

Na Slovensku bylo v posledním desetiletí objeveno několik reliktních druhů (např. *Ferula sadleriana* LEDEB. v Slovenském krasu, *Gasparrinia peucedanoides* (M. BIEB.) THELL. tamtéž, *Ceterach officinarum* DC. v Malých Karpatech, *Ligularia glauca* (L.) O. HOFFM. v Slovenském Rudohoří). I když hlavní význam jako refugia druhů s těžištěm rozšíření na Balkáně mají území související s maďarským Středohořím (např. Slovenský kras), nutno přiznat i podíl jiných území přímo v karpatském systému. Tak např. těsně na střední Pováží, kde bylo *Seseli rigidum* nalezeno, navazuje Strážovská hornatina, v níž se prostupuje západokarpatská horská květena s fytogeograficky zajímavými xerothermními prvky. Vedle druhů *Coronilla coronata* L., *Daphne cneorum* L., *Thalictrum foetidum* L., *Waldsteinia geoides* WILLD. aj. vyskytuje se tam balkánský element *Cotinus coggygria* SCOP. s pouhými třemi lokalitami na Slovensku. Dále tam roste vzácný submediteránně-montánní druh *Aethionema saxatile* (L.) R. BR., v blízkých Čachtických kopcích reliktní křovina z porostů jasanu zimnáře *Coronilla emerus* L.; mohli bychom uvést ještě další podobné příklady k podepření názoru o reliktnosti *Seseli rigidum* na Slovensku.

Podívejme se však na nález *Seseli rigidum* ve středním Pováží z jiného hlediska. V literatuře není znám žádný případ zavlečení, zplanění nebo zdomácnění tohoto druhu mimo původní areál. Přesto ve středním Pováží se zřejmě jedná o pozoruhodný případ naturalisace ekogeograficky velmi vyhraněného druhu.

V obci Lednické Rovne (kdysi v německo-maďarské transkripci Rownye), v jejímž areálu se *Seseli rigidum* nachází, působil v letech 1800—1820 (s pětiletou přestávkou 1811—1815) význačný botanik Anton ROCHEL jako lékař hraběte Aspremonthe (cf. ULLEPITSCH 1884, SCHIDLAY 1966). V obci Rownye založil botanickou zahradu, v níž bylo zastoupeno téměř 2000 druhů rostlin. Bohužel, jejich seznam neexistuje a lze jen obtížně excerpovat z ROCHELOVÝCH prací alespoň několik druhů, které ve své botanické zahradě pěstoval. Za zmínku stojí např. údaj o pěstování druhu *Cotinus coggygria* SCOP. po dobu dvaceti let (1800—1820) v zahradě v obci Rownye (ROCHEL 1821 : 84).

ROCHEL získával semena výměnou s cizími botanickými zahradami. Byla tu tedy možnost, že i semena druhu *Seseli rigidum* takto získal z ciziny. Nabízí se však ještě další vysvětlení. V rámci bývalého Uherska byl snadný styk s jižními a jihovýchodními oblastmi, kde se rozprostírala část původního areálu *Seseli rigidum*. ROCHEL sám navštívil v r. 1815 Banát za účelem botanického výzkumu a přivezl odtamtud bohatý rostlinný materiál (v Banátu byl již jako pomocný chirurg rakouské armády v r. 1788 a naposled jako pětadesátiletý botanik v r. 1835). Dokonce můžeme zjistit z ROCHELOVA díla *Plantae Banatus rariores* (1828 : 4), že našel druh *Seseli rigidum* v červenci 1815 v údolí Černa u Băile-Herculane.

Možnosti introdukce zde tedy byly. Zajímavé by bylo ještě zjistit jednak přesnou lokalizaci ROCHELOVY botanické zahrady v obci Rownye, jednak její osudy po r. 1820, kdy ROCHEL odešel do Pešti, kde se stal hlavním zahradníkem universitní botanické zahrady, a do obce Rownye se již nikdy nevrátil. Při důkladném průzkumu katastru obce by nebylo vyloučeno, že by se našel ještě i jiný druh (popřípadě i více druhů) jako residuum bývalé Rochelovy bohaté sbírký.

Závěrem možno shrnout nejpravděpodobnější (ale zatím ne stoprocentně dokázaný) výklad výskytu druhu *Seseli rigidum* ve středním Pováží: Druh byl zřejmě pěstován ROCHELEM v jeho botanické zahradě v obci Rownye (dnešní Lednické Rovne) snad již mezi léty 1800—1811, spíš však v letech 1816—1820, ze semen nebo z rostlin pocházejících z Banátu. Druh mohl být již v této době nebo po likvidaci zahrady zanesen na skály pod kostelíkem, nebo tam byl ROCHELEM přímo vysazen. V každém případě by tam přetval bez ovlivňování člověkem téměř 150 let. Také po cenologické stránce dnes plně zapadá do domácí skalní vegetace. Mužeme jej nejspíš proto pokládat za nový apohemerofyt (ve smyslu DOMINOVĚ 1947 : 116) v květeně Slovenska.

Lokalita *Seseli rigidum* WALDST. et KIT. v obci Lednické Rovne by měla být přísně chráněna. Vyrýpáváním nebo i sběrem pro herbář by mohl tento druh opět brzy vymizet ze seznamu československé květeny.

Nakonec je mi milou povinností poděkovat RNDr. J. HOLUBOVI, CSc. za cenné připomínky k této práci, prom. biol. I. HRABOVCOVI za upozornění na SCHIDLAYŮV článek o ROCHELOVI a pracovníkům Botanického oddělení Národního muzea v Průhoních a katedry botaniky přírodovědecké fakulty KU v Praze za ochotné zapůjčení veškerého herbářového materiálu rodu *Seseli* L.

Zusammenfassung

Aus dem Gebiete der Tschechoslowakei waren bisher fünf Arten der Gattung *Seseli* L. bekannt (*S. hippomarathrum* JACQ., *S. osseum* CRANTZ, *S. austriacum* [BECK] WOHLF., *S. varium* TREVIR. und *S. annuum* L.). I. J. 1966 fand der Verfasser im mittleren Waagtal in der Slowakei eine weitere Art — *Seseli rigidum* WALDST. et KIT. Diese Art lässt sich von den anderen Arten der Gattung durch Kombination folgender diakritischer Merkmale unterscheiden: 1. Blätter steif, 2—3 (—4)mal fiederteilig, mit linealen bis lineal-lanzettlichen, scharfspitzigen Blattabschnitten; 2. Dolden mit 10—25(—30) fast gleichgrossen, verhältnismässig dicken, bis 4,5 cm langen Strahlen; 3. Doldenstrahlen ringsum kurz haarig; 4. Hülle fehlt, selten mit 2—3 Deckblättern; 5. Deckblätter des Hüllchens an der Basis bis zu 1/4 ihrer Länge zusammengewachsen; 6. Kelchzähne undeutlich; 7. Kronblätter sehr kurz haarig; 8. Früchte 4—5 mm lang.

Seseli rigidum gehört zu den charakteristischen nordbalkanisch-dazischen Florenelementen. Das ursprüngliche Areal der Art nimmt die Berggebiete in der östlichen Hälfte von Bosnien und Herzegowina, in Montenegro das Gebiet etwa bis zum Flusse Zeta und in Albanien den nördlichsten Teil ein. Die Verbreitung im Gebiete Kosovo-Metohija und in Nordmakedonien ist unklar, da konkrete Angaben bisher nicht zur Verfügung stehen. Die Art wächst weiter in den Gebirgen Bulgariens — ostwärts bis hinter Sliven, südwärts bis an die bulgarisch-griechische Grenze — in den Bergen und Hochebenen Südostserbiens, in Rumänien kommt sie vom Eisernen Tor aus entlang der Süd- und Südostabhänge des Karpatenbogens bis zum Mt. Cozia östlich des Flusses Oltul, im Banatgebirge und im Siebenbürgischen Erzgebirge samt dem anliegenden südlichen Teil des Bihorgebirges vor.

Die Angaben aus der Westukraine (Podol) sowie aus dem rumänischen Gebiete Dobrogea (einschliesslich des bulgarischen Teiles, „Dobrudžansko plato“ genannt) beziehen sich auf die nahe verwandte Steppenart *Seseli peucedanifolium* (SPRENG.) BESS. Von der Art *Seseli rigidum* WALDST. et KIT. unterscheidet sie sich durch nur 5—7(—9) Doldenstrahlen, die beträchtlich ungleich sind, weiter durch eine niedrigere Zahl der Deckblätter im Hüllchen (9—12) und durch kleinere, 2,5—3,4 mm lange Früchte.

Seseli rigidum gehört unter die obligaten Kalziphyten der Kalkstein- und Dolomithfelsen, insbesondere in der montanen und subalpinen Stufe. In makroklimatischer Hinsicht liegt das ursprüngliche Areal innerhalb den Juli-Isothermen +18 bis +25 °C, Januar-Isothermen —4,5 bis +5 °C und innerhalb der durchschnittlichen Jahres-Isohyäten 500 bis 1500 mm (bis zu 2000 mm in Montenegro).

In der Slowakei wurde die Art *Seseli rigidum* im Bezirk Považská Bystrica, im Kataster der Gemeinde Lednické Rovne gefunden, wo sie auf Kalksteinfelsen unterhalb der St. Anna-Kirche wächst. Die Lokalität weist folgende makroklimatische Werte auf: Durchschnittliche Temperatur im Juli +18 °C, im Januar —3 °C, Jahresdurchschnitt +8 °C, durchschnittliche Jahresniederschläge 800 mm. Die Felsenvegetation — einschliesslich *Seseli rigidum* — macht dort den Ein-

druck eines ursprünglichen Bestandes. Es wachsen dort gemeinsam z. B. *Anthericum ramosum* L., *Asperula cynanchica* L., *Asplenium ruta-muraria* L., *Calamintha acinos* (L.) CLAIRV., *Dianthus carthusianorum* L., *Euphorbia cyparissias* L., *Geranium sanguineum* L., *Jovibarba hirta* (JUSL.) OPIZ subsp. *glabrescens* (SABB.) HOLUB, *Poterium sanguisorba* L., *Sedum album* L., *Stachys recta* L. usw.

Im letzten Teil der Studie wird das Hauptproblem gelöst: handelt es sich im Falle des isolierten Vorkommens von *Seseli rigidum* in der Slowakei um ein Relikt oder um sekundäres Vorkommen? Der Verfasser widmet seine Aufmerksamkeit der Angabe HERBICHs aus dem Jahre 1831 über das Vorkommen von *Seseli rigidum* in der Umgebung von Szczawnica im Pieniny-Gebirge, was von den späteren Botanikern für einen Irrtum gehalten wurde. Im letzten Jahrzehnt wurden einige für die Slowakei neue Reliktarten entdeckt (z. B. *Ferula sadleriana* LEDEB. im Slowakischen Karst, *Gasparrinia peucedanoides* [M. BIEB.] THELL. daselbst, *Ceterach officinarum* DC. in den Kleinen Karpaten, *Ligularia glauca* [L.] O. HOFFM. im Slowakischen Erzgebirge). In den an das mittlere Waagtal (wo *Seseli rigidum* gefunden wurde) angrenzenden Gebieten wurde eine Reihe von phytogeographisch bemerkenswerten Arten gefunden (z. B. im Strážover Bergland *Cotinus coggygria* SCOP., *Aethionema saxatile* [L.] R. BR., *Coronilla coronata* L., *Daphne cneorum* L., *Thalictrum foetidum* L., *Waldsteinia geoides* WILLD. u. a., auf den Čachticer Hügeln *Coronilla emerus* L. usw.). Der Reliktcharakter von *Seseli rigidum* kann demnach mit völliger Sicherheit nicht ausgeschlossen werden.

Der Verfasser neigt jedoch einer anderen Erklärung dieses isolierten Vorkommens zu, wenn auch aus der Literatur bisher kein Fall der Einbürgerung dieser ökogeographisch sehr ausgeprägten Art ausserhalb des ursprünglichen Areals bekannt ist.

In der Gemeinde Lednické Rovne (einstige Orthographie: Rownye) wirkte in den Jahren 1800–1820 (mit einer fünfjährigen Unterbrechung 1811–1815) der bedeutende Botaniker Anton ROCHEL. In Rownye gründete er einen botanischen Garten, in dem beinahe 2000 Pflanzenarten gezogen wurden. ROCHEL mag die Samen von *Seseli rigidum* durch Austausch gewonnen haben, er mag jedoch auch die Samen bzw. Pflanzen aus dem Banat geholt haben, wo er i. J. 1815 botanisierte und woher er ein reiches Pflanzenmaterial mitbrachte. Aus seinem Werke *Plantae Banatus rariores* (1828) wissen wir sogar, dass er *Seseli rigidum* in der Nähe von Bäile-Herculeana fand.

Erwies sich die Vermutung als richtig, dass die Herkunft der Population von *Seseli rigidum* im Kataster der Gemeinde Lednické Rovne in Rochels Pflanzensammlung zu suchen ist — gleichgültig, ob die Art auf die Felsen unterhalb der Kirche als Flüchtling aus dem ROCHELschen botanischen Garten gelangte, oder von ROCHEL selbst absichtlich ausgepflanzt worden ist — dann würde dies bedeuten, dass die Art an diesem Standorte fast 150 Jahre besteht, ohne vom Menschen gefördert zu werden, und zöologisch mit der lokalen Felsenvegetation vollständig verschmolzen ist. In diesem Falle müsste *Seseli rigidum* in der Slowakei für einen Apohemerophyten gehalten werden.

Literatura

- DOMIN K. (1947): Pracovní metody soustavné botaniky. — Praha.
DOSTÁL J. (1960): The phytogeographical regional distribution of the Czechoslovak flora. — Sborn. českoslov. Společn. zeměp., Praha, 65 : 193–202.
DRUDE O. (1898): *Seseli* L. — in: Engler A. et Prantl K.: Die natürl. Pflanzenfam., 3/8 : 201–203. Leipzig.
FILARSZKY N. (1898): A Pieninek és Flórája. — Külön-lenyomat a Kárpátgyesületi évkönyv XXV. Évfolyamából, 1–62, Separ. — Igló.
GAJEWSKI W. (1937): Elementy flory polskiego Podola. — Planta Polonica, Warszawa, 5 : 1–210.
HERBICH F. (1831): Nachrichten über den in Galizien im Sandezer Kreise befindlichen Szczawnicer Gesundbrunnen, 1–34. — Wien.
HROMÁDKA J. (1956): Orografické tŕídění Československé republiky. — Sborn. českoslov. Společn. zeměp., Praha, 61 : 161–180, 265–299.
JANKA V. (1881): Correspondenz. Szczawnica (in Galizien), am 14. August 1881. — Oest. bot. Zeitschr., Wien, 31 : 303–304.
KNAPP J. (1872): Die bisher bekannten Pflanzen Galiziens und der Bukowina. — Wien.
KOCZWARA M. (1960): Umbelliferae — in: Szafer W. et Pawłowski B.: Fl. Polska 9/7. — Kraków.
KOTOV M. I. (1955): *Seseli* L. — in: Fl. URSS 7 : 545–558. — Kijev.
PAX F. (1908): Grundzüge der Pflanzenverbreitung in den Karpathen. Band 2 : 1–322, Veget. d. Erde 10. — Leipzig.
ROCHEL A. (1821): Naturhistorische Miscellen über den nordwestlichen Karpath in Ober-Ungarn. Pesth.
— (1828): *Plantae Banatus rariores*. — Pest.

- SCHIDLAY E. (1966): Anton Rochel ako botanik (so zvláštnym zreteľom pre Slovensko). — Vlastivedný obzor, Trenčín, 45—50.
- ŠIŠKIN B. K. (1950): Seseli L. — in: Fl. SSSR 16 : 483—524. — Moskva—Leningrad.
- TODOR I. (1958): Seseli L. — in: Fl. Rep. Popul. Romîne 6 : 492—512. — București.
- ULLEPITSCH J. (1884): Anton Rochel. — Oest. bot. Zeitschr., Wien, 34 : 363—368.

B. Hennig:

Taschenbuch für Pilzfreunde

VEB Gustav Fischer Verlag, Jena 1966, 2. vyd., 227 str., 125 barevných obr., cena váz. 11,90 DM. (Kniha je v knižnici ČSBS.)

Zájem o velké houby je ve střední Evropě tradičně tak velký, že si vyžaduje každoročně vydávání různých malých i větších atlásků a atlasů hub, aby se uspokojila poptávka po tomto stále hľadaném zboží. Recenzovaná příručka kapesního formátu je typickým příkladem takového výrobku; obsahuje standardní druhovou sestavu, která se s malými odchylkami vyskytuje prakticky ve všech pomůckách tohoto typu. Barevné ilustrace, které jsou páteří každé takové knihy a jejichž úroveň je nutno se vždy zabývat na prvním místě, nejsou v případě recenzované knihy špatné. Dobrých 70 % vyobrazení je vkusně provedeno a odborník může vcelku dobře tyto obrázky určit. Obrazová část knihy není z největší části originální, nýbrž představuje jakýsi výběr obrazů z různých vydání oblíbené příručky Michaelovy (E. Michael: Führer für Pilzfreunde I—III, 1895—1905). Některé obrazy pocházejí od vynikajícího německého mykologa Julia Schaeffera, který se podílel významně na vydání Michaelovy příručky z roku 1939 spolu s autorem recenzované knihy. Tak jako v každém obrazovém díle tohoto druhu, i zde je několik vyobrazení, které zřejmě při tisku a někdy již v rukách malíře, utrpěly tak, že jsou prakticky k nepotřebě. Z těch nutno na prvním místě jmenovat obrázek č. 8, označený jako *Amanita muscaria* var. *umbrina*, který je zcela nerozeznatelný; předlohou k němu byly snad zcela netypické plodnice muchomůrky tygrováné (*Amanita pantherina*), druhu, který je vcelku přijatelně představen na jiném místě publikace (obr. č. 4). Také obr. č. 10 *A. spissa* je velice špatný, zejména v barvě klobouku, podobně i následující obrazy: č. 45 (*Clitocybe clavipes*), č. 46 (*Clitocybe nebularis*, žluté lupeny! — nikdy se u této houby nevyskytují), č. 57 (*Lactarius helvus* — zcela této houbě cizí růžový tón převládá na všech plodnicích, takže obraz upomíná na druh *Lactarius decipiens*). Nově zařazené obrazy jsou výtvarným pojetím značně primitivní a z největší části nepředstavují žádné obohacení nynějšího vydání. Mezi vcelku zdařilými portréty hub nutno jmenovat např. č. 3 *Amanita rubescens*, č. 58 *Lactarius vellereus*, č. 60 *Russula virescens*. Vcelku možno uzavřít, že proti citovanému prvnímu uveřejnění většiny obrazů v knize Michaelově, znamená nynější reprodukce barevných tabulí značný úpadek.

Jakkoli je příručka určena začátečníkům a z hlediska vědeckého neobsahuje pochopitelně nic podnětného vzhledem k své elementární úrovni, přesto se autor nevyvaroval řady drobnějších i vážnějších nedopatření, která jsou zřejmě následkem i nedostatečné péče lektorské. Typickým případem je zpracování variability muchomůrky červené (*Amanita muscaria*), které je nejenom hluboko pod úrovní současných znalostí, ale i velkým krokem zpět i proti prvnímu vydání příručky Michaelovy, jejímž je recenzovaná kniha jakýmsi následníkem. Autor rozlišuje mimo typu ještě tři variety: *Amanita muscaria* var. *umbrina*, *A. muscaria* var. *formosa* a *A. muscaria* var. *regalis*. Již v prvním vydání Michaelovy příručky je poslední jmenovaná odrůda právem pokládána za dobrý druh (*Amanita regalis* (Fr.) MICHAEL); *A. muscaria* var. *umbrina* je dnes běžně považována za synonymum tohoto druhu. Naproti tomu *A. muscaria* var. *formosa* je bezvýznamná odchylka, kterou nelze hodnotit jako vnitrodruhový taxon.

Recenzovaná kniha může s jistými výhradami posloužit nejširším kruhům zájemců o velké houby. Bylo by však záhodno, aby toto již bezpočetné vydání starých tabulí bylo poslední a aby v Německé demokratické republice přikročili konečně k vydání původní příručky s novými barevnými obrazy.

Zd. Pouzar